

Motiejus
VALANČIUS
1801–1875

M. VALANČIAUS IR JO DRAUGŲ PORTRETAI –
IŠ ARCHYVŲ.
KITOS NUOTRAUKOS – ONOS PAJEDAITĖS
VILNIUS, 2001

Nasrėnai

Motiejus Valančiaus gimtinė – Nasrėnai: memorialinis muziejus, paminklinis akmuo, „Palangos Juzė“.

Nasrėnai: M. Valančiaus memorialinio muziejaus kiemas
ir senovinė klėtelė.

Kalnaliao bažnyčios varpinė ir bažnyčios vidus.

Čia M. Valančius buvo pakrikštytas, čia dažnai apsilankydavo. Testamentu bažnyčiai paliko 4 žvakides ir Fražės darbo kryžių.

1817-1821 m. M. Valančius mokosi Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokykloje.
M. Valančiaus portretas Žemaičių Kalvarijos bažnyčioje. Dail. J. Širma, 1873

Žemaičių kunigų seminarijos rūmai Varniuose. M. Valančius 1822–1824 m. juose – seminaristas, 1845–1850 m. – seminarijos rektorius.

Po 1864 m. šiame pastate įsikūrė caro kariuomenė, 1926–1931 – koncentracijos stovykla, pokariu – profesinė technikos mokykla. Buvusi seminarija rekonstruota 1996 m. Atidengtas paminklas Merkeliui Giedraičiui ir Mikalojui Daukšai. Skulptorius A. Sakaluskas

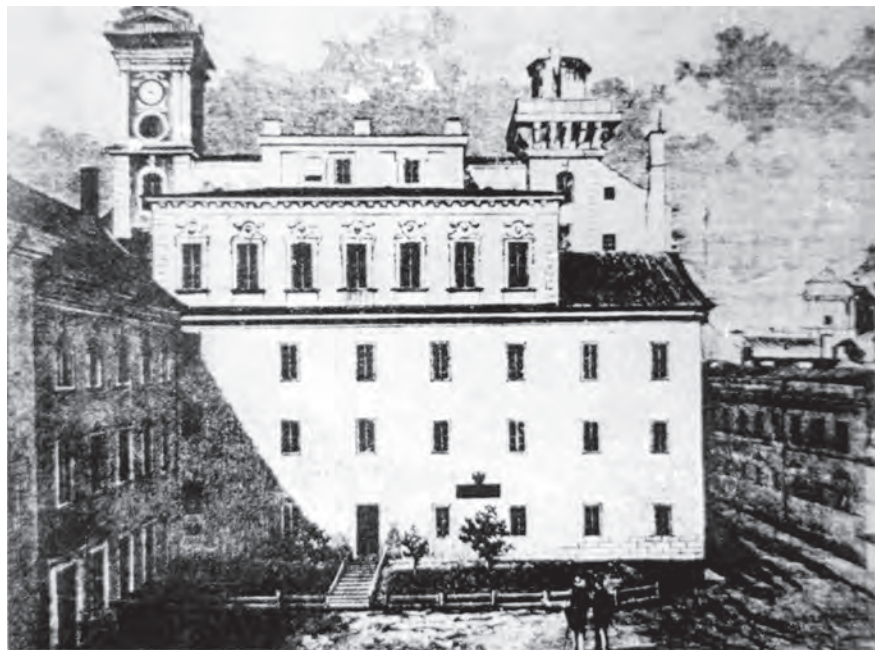
Vyskupas
Juozapas Arnulpas
Giedraitis
1757–1838

J. A. Giedraitis ragino kunigus vadovauti pradžios mokslui, rūpinosi lietuviškomis bažnytinėmis knygomis, išvertė Naująjį Šventojo Rašto įstatymą. Liepė kunigams raginti žmones dėtis prie 1831 m. sukilimo.

J. A. Giedraitis M. Valančių kaip gabų ir doro elgesio pasiunčia į Vilniaus vyriausiąją seminariją, kurią baigus 1828 m. išrūpina kunigo ir kapeliono vietą Mozyriaus gimnazijoje. 1834 m. padeda Valančiui grįžti į Lietuvą ir užimti tikybos mokytojo vietą Kražių gimnazijoje.

J. A. Giedraičio atminimas Varnių bažnyčioje

Vilniaus universitetas ir vyriausiosios seminarijos pastatas Augustinų vienuolyne su Švč. Marijos Ramintojos bažnyčia (Savičiaus g. 15)

M. Valančius Vyriausioje seminarijoje mokosi iki 1828 m. Baigia magistro laipsniu, išventinamas kunigu.

Šalia teologinių mokslų seminarijoje klauso paskaitas Vilniaus universitete. M. Valančiaus pažiūroms formuotis turi įtakos žemaičių studentų būrelis – S. Daukanto, S. Stanevičiaus, K. Nezabitauskio – pasiryžimas tyrinėti Lietuvos istoriją, savo kalbą ir raštiją.

Simonas Stanevičius

1799–1848

S Z E S Z E S
P A S A K A S

SYMONA STANEWICZES

Ž E M A Y C Z E .

YR ANTRASZESZES

KRYŽŲ DONAŁAYCZIA

LITUWYNKA PRUSA

WYLNUIJE.

SPAUSTUWIEJ B. NEUMANA.

Metuose 1829

D A Y N A S
Ž E M A Y C Z I U

SURYNKTAS YR YSZDUTAS

P A R

SYMONA STANEWICZE

Mokslynynka Lyteraturas yr Gražiųjų
Prytiryumu.

WYLNUIJE.

SPAUSTUWIEJ B. NEUMANA.

Metuose 1829.

S. Stanevičiaus gimtinė
– Kanapėnų km.
Raseinių raj.
„Dainų“ ir „Pasakėčių“
faksimilės.
Iliustracija odei „Šlovė
žemaičių“.

Kajetonas Nezabitauskis

1800–1876

*K. Nezabitauskis rūpinosi lietuvių kalbos atgaivinimu:
rašė žodyną, lietuvių kalbos gramatiką.*

Elementoriaus „Naujas mokslas skaityma“ faksimilė.

Simonas Daukantas

1793–1864

S. Daukantas su M. Valančiumi susitinka Vilniaus universitete, draugauja Peterburge, 5 metus dirba vyskupo sekretorium Varniuose.

S. Daukanto bareljefas. Svarbiausi raštai. Paminklas S. Daukantui Papi-
lėje. Skulpt. V. Grybas.

M. Valančiaus biustas, skulptorius A. Aleksandravičius. Buvusi Kražių gimnazija.

1834-1840 m. Valančius joje dirba tikybos mokytoju, bibliotekininku, eina kapeliono pareigas. Šalia tikybos su meile kalba apie Lietuvos istoriją, ugdo pasididžiavimą savo tautos praeitimi. Renka medžiagą Žemaičių vyskupijos istorijai. Įgyja autoritetą kaip uolus, išsimokslinęs dvasininkas.

M. Valančius. Dail. Žanas Batistas Adolfas Lafosas.
Peterburgo dvasinė akademija.

1840 M. Valančius pakviečiamas adjunktui dėstyti į Vilniaus dvasinę akademiją. 1842 gauna teologijos daktaro laipsnį. Tais pat metais Akademija perkeliama į Peterburgą, arčiau caro „globo“.

Peterburge Valančius bendrauja su S. Daukantu ir gauna patarimų bei medžiagos „Žemaičių vyskupystei“ rašyti. Valančių globoja ir universiteto rektorius Ignotas Holovinskis. 1843 m. caro įsakymu M. Valančiui suteikiamas ant krūtinės nešiojamas aukso kryžius.

Varnių Katedra. Ramus Varnelės upelis.

1845 m. M. Valančius grįžta į Varnius ir I. Holovinskio rūpesčiu paskiriamas Žemaičių seminarijos rektoriumi.

M. Valančiaus portretas Varnių bažnyčioje. Vyskupo krėslas ir sakykla. Lurdas šventoriuje

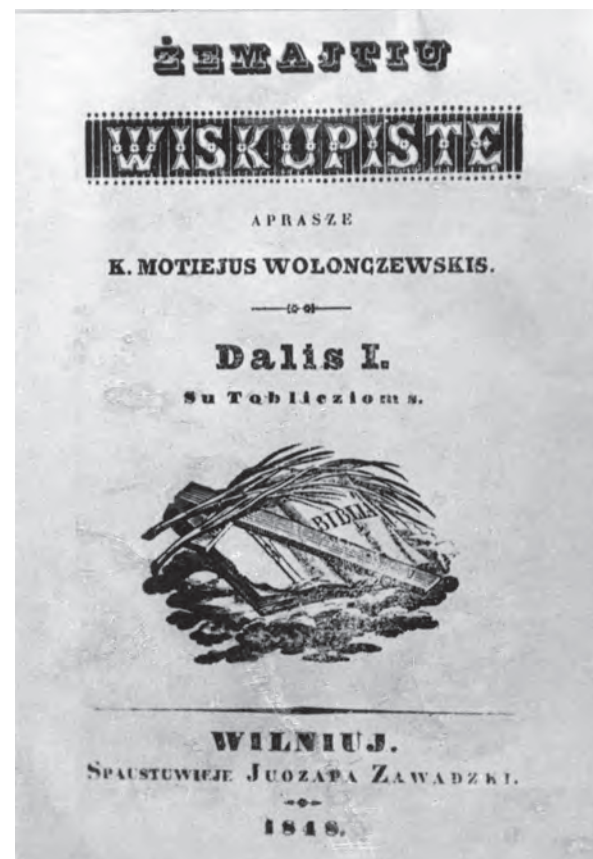
Vyskupo namas Varniuose vyskupo M. Valančiaus laikais ir šiandien

Buvusi A. Zavadskio spaustuve Vilniuje (dabar Pilies 20). „Žemaičių vyskupystės“ faksimilė.

1848 m. M. Valančius išleidžia 2 t. mokslinį veikalą „Žemaičių vyskupystė“, kuriame aprašomas katalikų tikėjimo plitimas, bažnyčių steigimas, vyskupų veikla. Ryški patriotizmo gaida – iškeliami kunigai, nusipelnę lietuvių raštijai...

Iki spaudos draudimo Zavadskio spaustuveje išeina šimtai lietuviškų knygų.

*Motiejus
Valančius –
Žemaičių vyskupas
1850–1875*

Per 25 vyskupavimo metus M. Valančius įgyja liaudies meilę ir pagarbą, nusipelno Šviesiausio Žemaičių Ganytojo vardą.

Vyskupo ganytojiškoji veikla:

- išleidžia 30 ganytojiškų laiškų;*
- išventina 333 kunigus;*
- konfirmuoja 752409 katalikus;*
- į masinį blaivybės sąjūdį 1858–1862 įtraukia 688464 žmones;*
- per vasaros vizitacijas aplanko visas parapijas, kai kurias po keletą kartų.*

M. Valančius kontroliuoja bažnyčių ir kunigų veiklą, jų išprusimą, moralę. Apsileidusius nušalina, nusikaltusius baudžia.

Rūpinasi lietuviškom mokyklom, pasaulietinio turinio leidiniais. Išleidžia 35 knygas.

Apie M. Valančių buriasi tautinio atgimimo žadinotojai: L. Ivinskis, S. Dovydaitis, M. Akelaitis, A. Tatarė, A. Baranauskas.

„Būdamas didžiai mokytas, gabus, tvirtas, kuklus ir pamaldus, išugdė naują dvasininkų kartą, iš griuvusių prikėlė daugelį bažnyčių, nustatė tvirtus ryšius su eiliniais katalikais, išmokė juos rašto, aprūpino knygomis, pakėlė dorą, ypač blaivybę.“

A. BARANAUSKAS

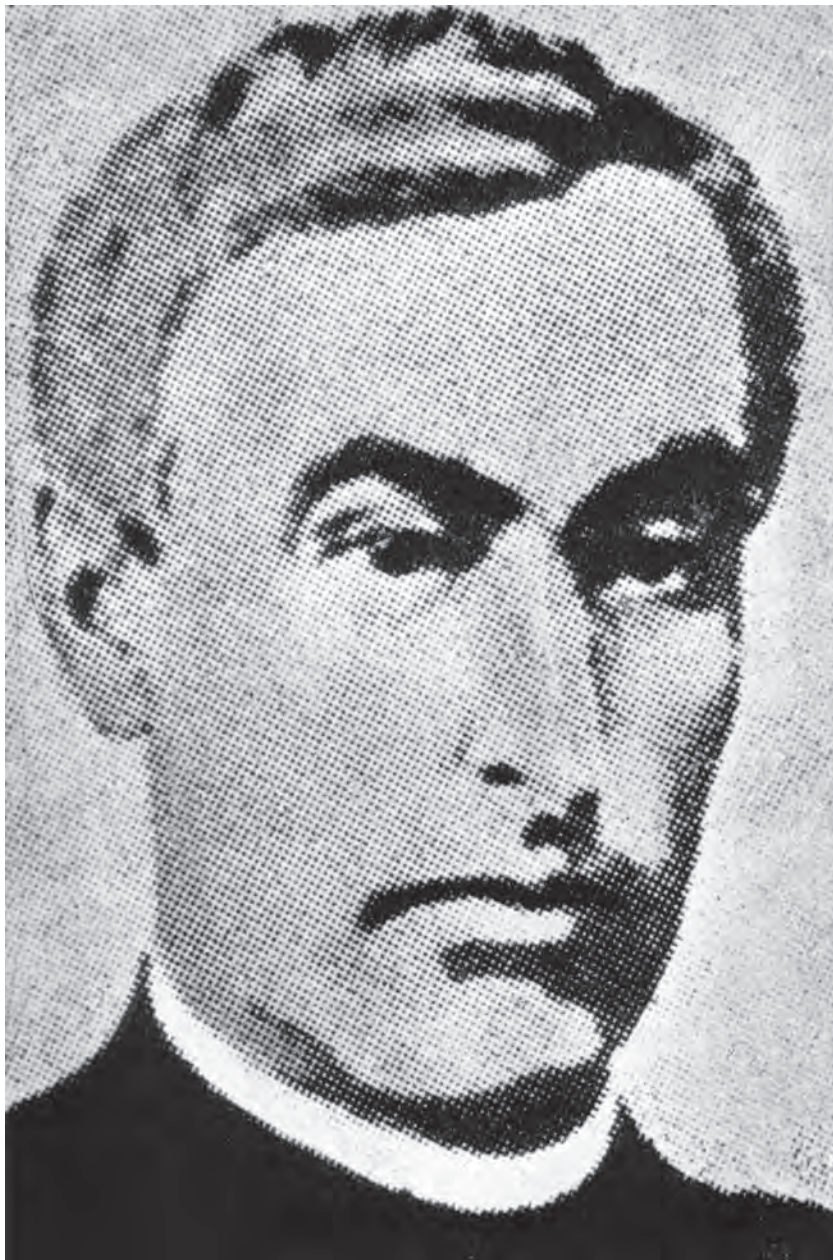

*Laurynas
Ivinskis*
1810–1881

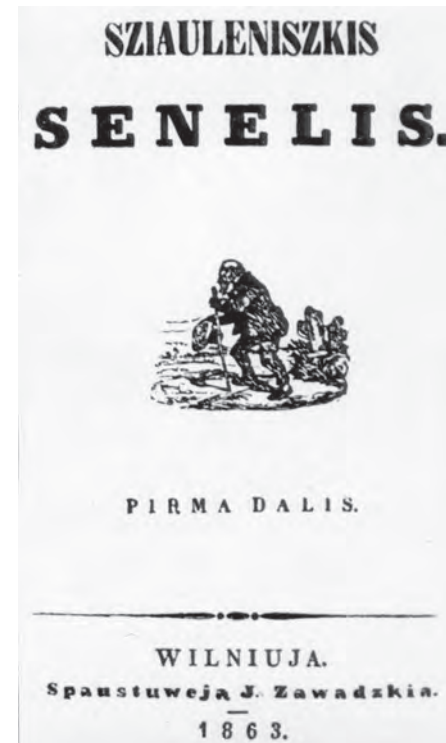

Paminklas L. Ivinskiui ir jo kapas Kuršėnuose.

L. Ivinskis – pirmas lietuviško kalendoriaus sudarytojas. Juos leido nuo 1845 iki 1877 m. Duoda žinių apie Lietuvos praeitį, mitologiją, įdeda tautosakos ir rašytojų kūriniių. Su M. Valančiumi planavo leisti savaitraštį „Aitvaras“.

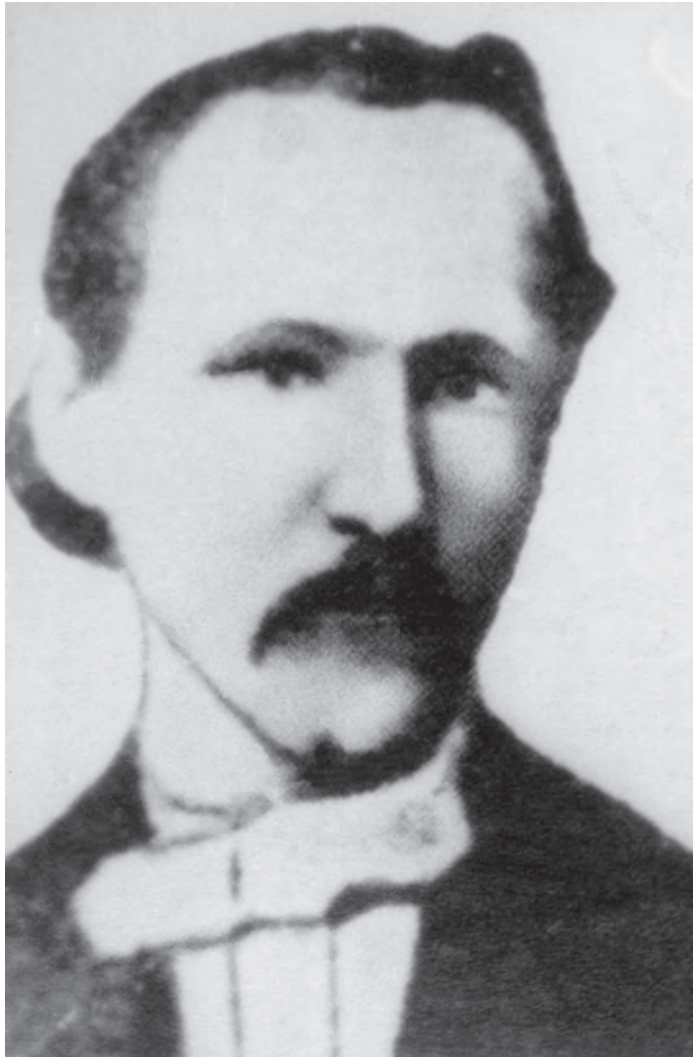
Juozas Silvestras
Dovydaitis
1825–1882

S. Dovydaitį M. Valančius išsiunčia į Peterburgo akademiją. 1857 m. pasikviečia savo sekretoriumi, vėliau pakelia Varnių seminarijos rektoriumi. S. Dovydaitis dalyvauja bažnyčių vizitacijose. Dėl palankumo sukilėliams 1865 m. ištremiamas į Sibirą. Didaktiniais apsakymais knygelėse „Šiaulėniškis senelis“ prisideda prie blaivybės skleidimo.

Mikalojus Akelaitis

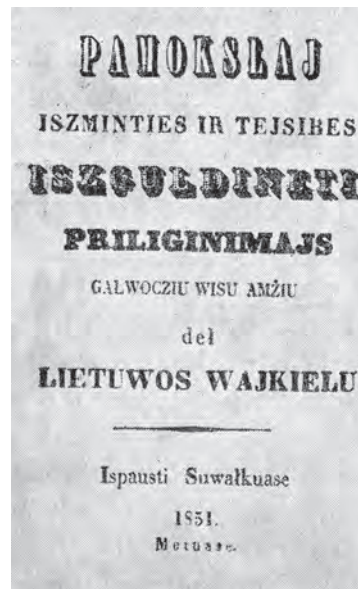
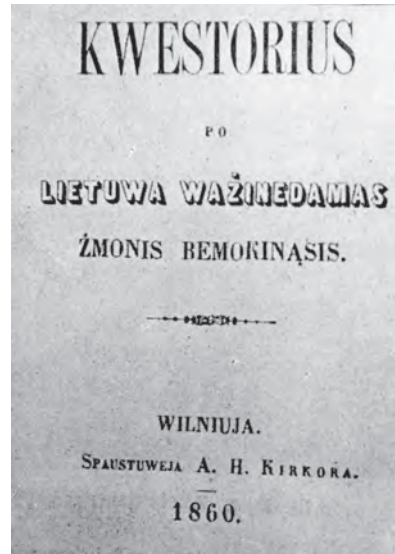
1829–1887

M. Akelaitis savo rašiniiais kėlė lietuvių kalbos reikšmę, rašė elementorių, išleido knygutę „Kwestorius...“. Su vyskupu M. Valančiumi projektavo laikraštį „Pakeleivinas“

Antanas Tatarė

1805–1889

M. Valančius aprobuoja Lukšių vikaro A. Tatarės religinės moralinės didaiktikos veikalą „Pamokslai išminties ir teisybės“

1863

Sukilimas

Sukilimo vadai: Kostas Kalinauskas, Zigmantas Sierakauskas, Antanas Mickevičius.
Sukilėliai prie Kazlų Rūdos užpuola caro kariuomenės dalinį. 1863 m. graviūra

Michailas Muravjovas
Tremtiniai kelionėje į Sibirą. Grotgerio paveikslas

M. Muravjovas, pramintas koriku, paskirtas Vilniaus generalgubernatoriumi žiauriai numalšina sukilimą.

Jo įsakymu Vilniuje, Lukiškių aikštėje, pastatomos kartuvės. Daug sukilėlių buvo pakarta ir sušaudyta. Į katorgą ir Sibirą išsiųsta 2390, atiduota į rekrūtus 345. Ištremita į Rusiją pavieniui ir ištisais kaimais – 5625 žmonės, 75 kunigai.

Rusinimo politika

Numalšinus sukilimą, prasideda represijos:

- uždaromi vienuolynai, ištremtų kunigų bažnyčios paverčiamos cerkvėmis;*
- uždraudžiamos parapijinės mokyklos prie bažnyčių;*
- iš valdiškų mokyklų pašalinami dvasiškiai, tikyba pavedama dėstyti rusiškai stačiatikių kunigams;*
- uždraudžiama ne tik statyti naujas bažnyčias, bet ir remontuoti griūvančias;*
- iš vyskupo atimama teisė pačiam skirti ir atleisti kunigus;*
- uždraudžiama laukuose, pakelėse ir prie namų statyti kryžius, daug jų buvo nugriauta;*
- uždraudžiamos eisenos į Šiluvos atlaidus, procesijos aplink bažnyčias su vėliavom, iškilmingos laidotuvių eisenos, skambinimas varpais;*
- draudžiamas kunigų „kalėdojimas“ ir išvykimas į kitas parapijas be leidimo;*
- reikalaujama pamokslus sakyti ir maldas už carą atlikti tik rusiškai;*
- iš valstybinių įstaigų pašalinami katalikai, į jų vietą kviečiami stačiatikiai iš centrinių gubernijų;*
- uždraudžiama blaivybės draugijų veikla.*

M. Valančius šiai politikai atkakliausiai priešinosi. Jam užvedama byla, grasinama atleisti iš pareigų, ištremti į Sibirą.

Atminimo kryžius nužudytiems 1863 m. sukilimo vadams: K. Kalinauskui ir Z. Sierauskui Vilniuje, Lukiškių aikštėje. Paminklas sukilimui atminti Šventibrastyje ir koplytstulpis Paberžės kapinėse.

Po sukilimo vyskupas M. Valančius su konsistorija ir Žemaičių seminarija perkeliamas į Kauną arčiau „valdžios globos“.

Vyskupo namai Valančiaus g. 6. Seminarijos pastatas.

Kauno vyskupijos kapitula 1874: viduryje sėdi A. Baranauskas ir M. Valančius.

Spaudos draudimas

1864–1904

M. Muravjovas uždraudžia lietuvišką spaudą lotynišku šriftu. Įveda kirilicą – lietuviški žodžiai rusiškėmis raidėmis.

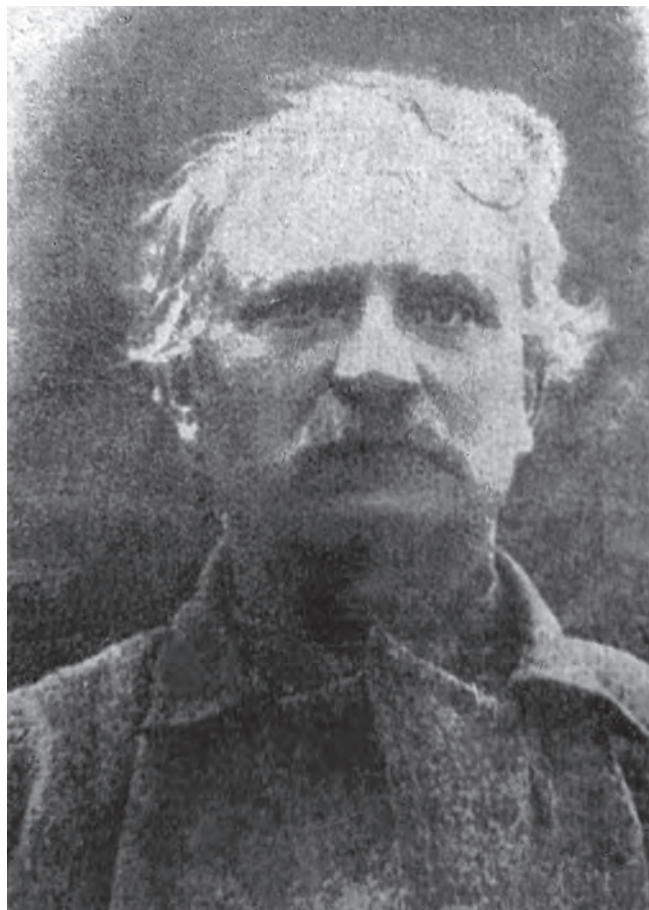
M. Valančius protestavo prieš kirilicos įvedimą, prieš mokyklų surusinimą, ragino žmones kurti slaptas mokyklas ir mokyti vaikus lietuviško rašto.

P. Rimšos „Lietuvos mokykla“.

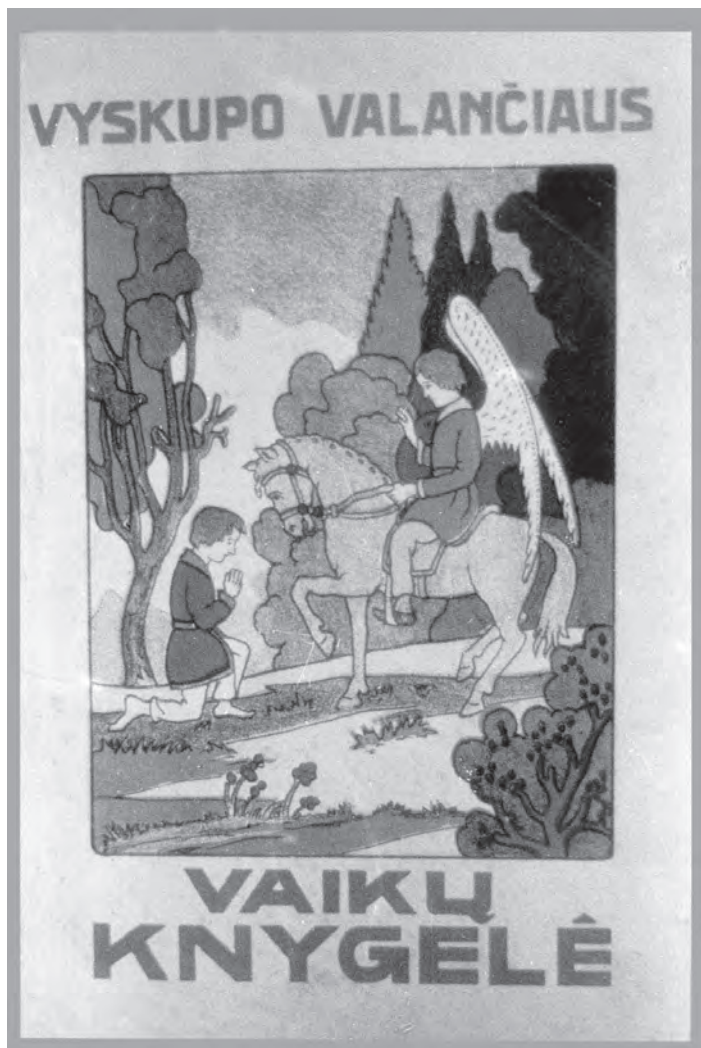

M. Valančius rašo beletristinius kūrinius, religines knygas ir savo lėšomis ima leisti Mažojoje Lietuvoje. Taip pradeda slaptą lietuvišką spaudą, kuriai platinti sukuriama pirma knygnešių organizacija. Jos keliai nusidriekia nuo Tilžės per visą Lietuvą.

J. Šionkės spaustuvė Tilžėje. „Knygnešys“ – Kauno karo muziejaus sodelyje. Skulpt. J. Zikaras

Antkapinis paminklas Knygnešių tėvui kun. Martynui Sederavičiui Sudargo kapinėse.
„Nesugaunamas“ knygnešys Jurgis Bielinis ir jo kapas Suosto kapinėse.

M. Valančiaus pasaulietiniai raštai padarė pradžią lietuviškai prozai. Pasižymi įvykių ir vaizdų dinamiškumu, gausiais dialogais, sodria liaudiška kalba, liaudies papročių aprašymais.

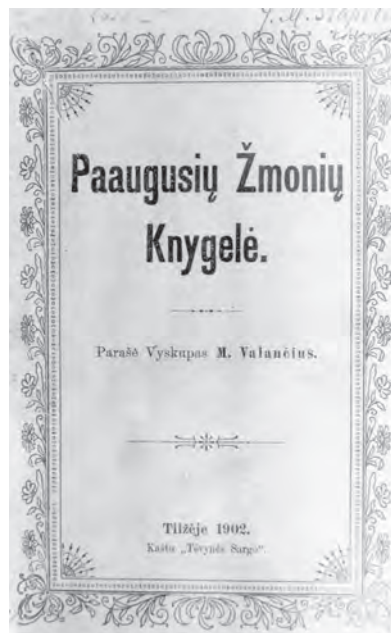
„Vaikų knygelė“ – 1928 m. leidimas. Iliustr. dail. Kazio Šimonio. Įdėti pasakojimai iš vaikų gyvenimo su pamokymais, kad nereikia meluoti, piktžodžiauti, apgaulinėti.

„Kaip viskas pasauly persimaino, taip persikeis ilgainiui ir žmonių papročiai. Ką aš numanydamas, ėmiau ir surašiau ne vien papročius, bet ir juokavimus mūsų gadinės.“

M. Valančius „Palangos Juzė“

„... aš bežiopsodamas su savo klumpiais šliukšt paslydau, žlakt išvirtau, tabalai tabalai, bir bir nuo skardžio riedėjau...“

„Paaugusių žmonių knygelė“. Mokė išlaikyti tvirtą šeimą, mylėti vienas kitą, gražiai auklėti vaikus, ginti religiją ir lietuovbę, priešintis rusifikacijai ir stačiatikybei.

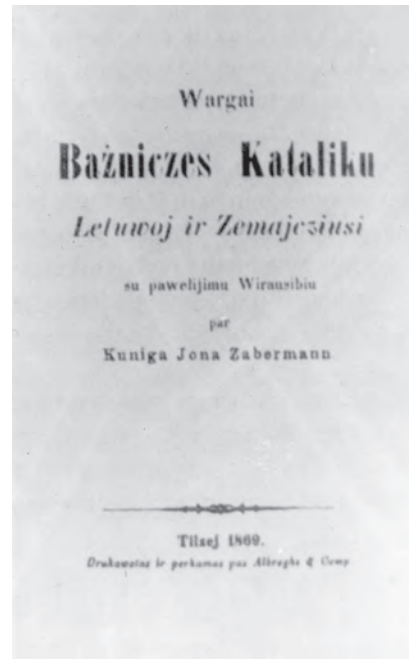
„Palangos Juzė“ 1947 ir 1965 m. leidimai.
„Paaugusių žmonių knygelė“ 1902 m.
Atvirukas „Palangos Juzė“. Dail. P. Kalenda

„Žinokite Lietuvos krašto katalikai, jogiai maskoliai seniai jau
geidžia jus į savo tikėjimą pervesti ir maskoliais padaryti“

M. VALANČIUS

M. Valančius padeda apginti gražiausią Lietuvoje Tytuvėnų bažnyčią nuo pavertimo cerkve.

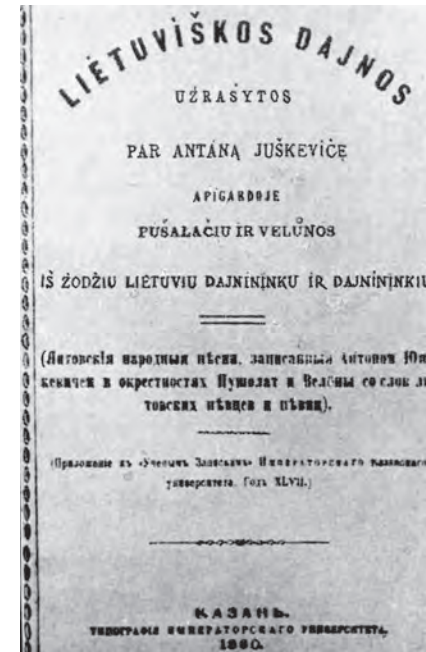

Šalia M. Valančiaus raštų apie šventųjų gyvenimus, Senojo testamento istorijas, Rymo katalikų gyvenimą, svarbią vietą užima 8 religinės politinės brošiūros „Apie sielovartus bažnyčios šventos.“ Jose negailestingai kritikuoja caro valdininkus, jų girtavimą, nemokšišumą, amoralumą. Kolonistus apibūdina kaip plėšikus, vagis, girtuoklius – į Lietuvą atsiųstas visuomenės padugnes, kurie niekina katalikus, lietuvių kalbą ir kultūrą, uždarinėja vienuolynus ir bažnyčias, draudžia religines apeigas, likviduoja blaivybės draugijas, verčia pereiti į stačiatikių tikėjimą. „Pasakojimas Antano tretininko“. Aprašomos didvyriškos žemaičių ir lietuvių kovos su kryžiuočiais, pamokoma, kaip kurti slaptas mokyklas, ko mokyti ir kaip auklėti vaikus.

Antanas Juška

1819–1880

- A. Juška surenka 7000 dainų, užrašo 1852 melodijas, sudaro lietuvių kalbos žodyną.
- M. Valančius džiaugiasi A. Juškos renkama tautosaka, parengtu žodynu ir ragina kuo skubiau leisti – ugdymui meilės ir pasididžiavimo lietuvių kalba ir etnine kultūra.

Antanas Baranauskas

1835-1902

A. Baranauskas Seinuose. Paminklo Anykščiuose atidengimas 1993 m. Skulpt. A. Sakalauskas. „Anykščių šilelis“, 1921 m. leidimas.

M. Valančius į savo giesmyną įdėda 5 A. Baranausko giesmes ir kaip gabų klieriką pasiunčia į Peterburgo akademiją. 1865 m. parsikviečia į Kauno seminariją lietuviškai dėstyti homiletikos.

Kauno katedra. M. Valančiaus biustas su paminkline lenta. Sakykla.
 Kriptoje po didžiuoju altoriumi M. Valančiaus karstas – prie kryžiaus
 dešinėje.

„Žinokite, jokiai sulauksite gadynės, kurioje praslinks persekiojimai ir vėl su džiaugsmu giedosite bažnyčiose žemaitiškai ir lietuviškai šventas giesmes.“

Iš M. Valančiaus testamentu

Knygos apie M. Valančių: 1923, 1999.

Paminklas M. Valančiui Varniuose – nugriautas 1951, atstatytas 1990 m.

